

Závěrečná zpráva

o činnosti Smíšené pracovní komise zabývající se problematikou zmírňování některých majetkových křivd způsobených obětmi holocaustu

Zřízení Smíšené komise

Vláda České republiky ve svém Programovém prohlášení v srpnu roku 1998 stvrdila, že za prvořadou prioritu svého úsilí považuje naplnění všech atributů demokratického právního státu, v němž jsou na předních místech otázky spravedlnosti a odstranění diskriminace. Ve vztahu k církvím vláda prohlásila, že nehodlá pokračovat v exekutivním převodu státního majetku na církve s výjimkou arizovaného majetku židovských obcí.

Ve vztahu k restitucím vláda v této souvislosti deklarovala vůli je již dále nerozšiřovat o další zákony s výjimkou požadavku důsledně řešit otázky restituce arizovaného židovského majetku.

Vláda České republiky vyjádřila vůli tuto záležitost řešit a vyvinout maximální úsilí, aby zločiny na majetku židovských občanů a institucí byly zdokumentovány a uloupený majetek vrácen, či jinak kompenzován. Jedná se převážně o majetek, na který se polistopadové restituční zákony nevztahovaly, majetek shromážděný při realizování protizidovských zákonů a opatření na území současné České republiky během okupace či v Sudetech po jejich odtržení, případně i majetek, který byl konfiskován dvakrát, a to jak během nacistické okupace, tak poté za komunistické totality.

Za tímto účelem vláda svým usnesením ze dne 25. listopadu 1998 č. 773 zřídila Smíšenou pracovní komisi zabývající se problematikou zmírňování některých majetkových křivd způsobených obětmi holocaustu (dále jen "Komise"). Hlavními úkoly Komise bylo zejména shromáždění co největšího množství údajů a zdokumentování židovského majetku konfiskovaného německými okupačními orgány včetně nakládání s tímto majetkem po roce 1945 a příprava návrhů právní úpravy na zmírnění některých majetkových křivd způsobených obětmi holocaustu.

Předsedou Komise byl vládou jmenován místopředseda vlády a předseda Legislativní rady vlády JUDr. Pavel Rychetský. Členy Komise zástupci Úřadu vlády ČR, Ministerstva kultury, Ministerstva vnitra, Ministerstva financí, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva zahraničních věcí, Kanceláře prezidenta republiky, Českého úřadu zeměměřického a katastrálního, Federace židovských obcí v České republice a v jejím rámci zástupce Amerického židovského výboru a zástupce Světové židovské restituční organizace.

Pracovní sekce Smíšené komise

Na 1. zasedání Komise byly vytvořeny tři pracovní sekce Komise, a to s následujícím zaměřením:

Sekce pro posuzování právní problematiky - úkolem této sekce bylo posouzení problematiky arizovaného majetku fyzických osob v rámci platné právní úpravy restitucí a eventuální návrhy de lege ferenda.

Sekce pro posuzování problematiky nemovitého majetku - úkolem této sekce bylo posouzení dosavadních výsledků navrácení nemovitostí židovským obcím a návrh dalšího postupu v případě, kdy navraceny nebyly.

Sekce pro sumarizaci majetkových křivd na území České republiky, jejímž úkolem bylo zpracování celkové sumarizace majetkových křivd v době nacistické okupace včetně osudů tohoto majetku po osvobození.

Dále byly v rámci Komise ustaveny **tři expertní týmy**, které se zabývaly problematikou arizovaných uměleckých předmětů, upřesňováním soupisu kolektivního nemovitého majetku a konfiskace a osudů drahých kovů.

Výsledky práce komise a související zákony

Mezi dosažené výsledky činnosti Komise je nezbytné na prvním místě uvést především **zákon č. 212/2000 Sb.**, o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, na jehož přípravě se členové Komise a zejména její Sekce pro posuzování právní problematiky výrazně podíleli.

Zákon č. 212/2000 Sb. umožnil zmírnit ty majetkové křivdy způsobené židovským obcím, nadacím a spolkům, které utrpěly újmu odnětím jejich majetku v důsledku převodů nebo přechodů vlastnického práva v období od 29. září 1938 do 8. května 1945 a které byly prohlášeny za neplatné dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. nebo zákonem č. 128/1946 Sb. a jsou ke dni účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví státu, a to bezúplatným převodem těchto věcí Federaci židovských obcí v České republice nebo do vlastnictví židovských obcí v České republice.

Výše uvedený zákon dále umožnil fyzickým osobám bezúplatný převod uměleckých děl, která jim byla v období od 29. září 1938 do 4. května 1945 odňata v důsledku převodů nebo přechodů vlastnického práva, jež byly prohlášeny za neplatné dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. nebo zákonem č. 128/1946 Sb. a která jsou také ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví státu. Tento zákon dále rozšířil okruh oprávněných osob k restituci zemědělského majetku o původní majitele a jejich dědice, kteří jsou občany českého státu a tento majetek jim byl zabaven ve výše uvedeném rozhodném období.

Z informací členů Komise vyplynulo, že byla uplatněna již řada restitučních nároků na navrácení uměleckých předmětů, mezi něž náleží například tzv. Feldmannova sbírka, či Federerova sbírka, a že bylo uplatněno již několik stovek žádostí, na jejichž základě je požadováno vydat zemědělskou půdu o výměře přesahující 50 000 ha, přičemž průměrná cena za 1 m² této půdy činí cca 5,- Kč.

Z podnětu členů Komise byl v závěru roku 2001 připraven též vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 212/2000 Sb., o zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a o změně zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, kterým se navrhuje odstranit lhůtu k uplatnění nároku na vydání arizovaného uměleckého předmětu tak, aby o takový předmět mohla oprávněná osoba požádat kdykoliv bez omezení. *Tento návrh zákona*

vláda dne 16. ledna 2002 schválila a v současné době je vládní návrh zákona projednáván v orgánech Parlamentu České republiky.

K naplnění příslušných ustanovení výše uvedeného zákona č. 212/2000 Sb. vláda dne 29. srpna 2001 schválila první nařízení vlády, kterým se stanoví výčet věcí určených k bezúplatnému převodu z vlastnictví České republiky do vlastnictví židovských obcí v České republice za účelem zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a postup při jejich převodu, na jehož vypracování se podíleli též členové Sekce pro posuzování právní problematiky. Uvedené nařízení vlády bylo zveřejněno ve Sbírce zákonů pod číslem 335/2001 Sb. dne 29. září 2001 a nabylo účinnosti dne 1. listopadu 2001. V příloze k tomuto nařízení vlády jsou uvedeny věci - nemovitosti - určené k převodu z vlastnictví České republiky do vlastnictví Federace židovských obcí v České republice a židovských obcí v České republice.

V pořadí již druhý návrh nařízení vlády stanovující další výčet věcí určených k bezúplatnému převodu z vlastnictví České republiky do vlastnictví Federace židovských obcí v České republice a do vlastnictví židovských obcí v České republice za účelem zmírnění některých majetkových křivd způsobených holocaustem a postup při jejich převodu byl vládou schválen dne 18. března 2002. Uvedené nařízení vlády bylo zveřejněno ve Sbírce zákonů pod číslem 152/2002 Sb. dne 17. dubna 2002 a nabude účinnosti dne 1. června 2002.

Výše uvedenými nařízeními vlády se do vlastnictví Federace židovských obcí v České republice a židovských obcí v České republice převede 22 souborů nemovitostí. V současné době jsou připravovány další návrhy vlády v této oblasti.

Nadační fond obětem holocaustu

Mezi další významné výsledky činnosti Komise náleží návrh na použití finančních prostředků ve výši 300 mil. Kč získaných prodejem akcií určených pro Nadační fond obětem holocaustu na zmírňování některých majetkových křivd způsobených obětem holocaustu. Tento návrh byl následně projednán vládou dne 26. dubna 2000 a přijato usnesení č. 420, v němž byl návrh schválen. Návrh byl vypracován členy Komise ve spolupráci se zástupci Fondu národního majetku České republiky a se zástupci Rady vlády pro nestátní neziskové organizace.

Realizace návrhu předpokládala, že zmírnění některých majetkových křivd způsobených obětem holocaustu bude realizováno prostřednictvím nově založeného Nadačního fondu obětem holocaustu (dále jen "Fond"), jehož zřizovatelem byla Federace židovských obcí v České republice. Tento Fond byl založen v souladu se zákonem č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech).

Výše uvedená finanční částka ve výši 300 mil. Kč byla na Fond převedena Fondem národního majetku České republiky na základě smlouvy o převodu finančních prostředků určených příslušným usnesením Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky k návrhu vlády na podporu Fondu a na použití finančních prostředků na zmírňování některých majetkových křivd způsobených obětem holocaustu.

Základním účelem zřízeného Fondu je poskytování nadačního příspěvku na zmírňování některých majetkových křivd způsobených obětem holocaustu, a to fyzickým osobám za účelem zmírňování těchto křivd za židovský majetek, který lze identifikovat, došlo-li k

majetkové újmě z rasových důvodů na území nynější České republiky a předmětný majetek přešel po osvobození na stát. Dále též jako nadační příspěvky za účelem sociálně zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust, dále pro rekonstrukci, obnovu a zachování movitých a nemovitých židovských památek na území České republiky, k podpoře vzdělávacích aktivit v oblasti judaismu a pro projekty sloužící k důstojné připomínce obětí holocaustu.

V souvislosti se zahájením činnosti Fondu byl v rámci Komise prostřednictvím členů Sekce pro posuzování právní problematiky vypracován a vládě předložen návrh na zpřesnění Zásad pro poskytování příspěvků z Fondu fyzickým osobám na zmírňování některých majetkových křivd obětí holocaustu (dále jen "Zásady"), který byl schválen usnesením vlády ze dne 6. června 2001 č. 549. Podle čl. III/1 původních Zásad mohly být příspěvky za stanovených podmínek poskytovány oprávněným fyzickým osobám za arizovaný majetek bez rozlišení jeho formy. Zpřesnění Zásad spočívalo v zúžení okruhu oprávněných fyzických osob tak, že nadační příspěvky budou Fondem poskytovány za stanovených podmínek oprávněným fyzickým osobám pouze za arizovaný nemovitý majetek, neboť převážná část arizovaného movitého majetku byla v období okupace zpeněžena či jinak využita ve prospěch okupačních orgánů a nepřešla, na rozdíl od majetku nemovitého, po osvobození na Český stát.

Lhůta k uplatnění žádostí o poskytnutí nadačního příspěvku fyzickým osobám za arizovaný nemovitý majetek byla stanovena Fondem a uplynula dne 31. 12. 2001. Podrobné informace o uplatněných žádostech, včetně vyčíslení celkového nároku plynoucího z těchto žádostí, vypracuje Fond do konce května 2002 s tím, že podle předběžných odhadů lze předpokládat, že k tomu, aby těmto fyzickým osobám mohly být vyplaceny nadační příspěvky v přiměřené výši, bude Fond potřebovat ještě další finanční prostředky.

Podle informací představitelů Fondu byly v jeho rámci vyhlášeny tři grantové programy, a to Program sociálně zdravotní péče se zvláštním zřetelem k potřebám těch, kteří přežili holocaust, Program projektů sloužících k důstojné připomínce obětí holocaustu, který je určen na podporu památníků, audiovizuálních a kulturních projektů, publikační a jiné činnosti, Program vzdělávacích aktivit v oblasti judaismu, v jehož rámci je možné ucházet se o podporu výukových programů, studijních pobytů, seminářů a konferencí zabývajících se problematikou holocaustu.

Umělecké sbírky státních muzeí a galerií

V souvislosti s činností Komise lze dále zmínit též skutečnost, že byly ukončeny I. a II. etapa lustrací sbírek státních muzeí, galerií a mobiliářů státních hradů a zámků. Na základě výsledků I. etapy byl vypracován seznam obsahující 2.475 předmětů, které pochází prokazatelně z majetku obětí holocaustu a na základě výsledků II. etapy byl vypracován seznam obsahující 4.375 takových předmětů. Uvedené sbírkové předměty, které jsou součástí stálých expozic, jsou již nyní označeny textem o jejich původu a seznam předmětných sbírkových předmětů, k nimž vykonávají právo hospodaření státní organizace a které pochází prokazatelně z majetku obětí holocaustu, je zveřejněn prostřednictvím Internetu na stránkách Moravského zemského muzea, Ministerstva kultury, Ministerstva zahraničních věcí a zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí. Tento seznam je průběžně aktualizován a doplňován o další předměty pocházející z majetku obětí holocaustu a o další informace pro žadatele o navrácení uvedených předmětů. S danou problematikou též velmi úzce souvisí zpráva expertního týmu komise "Umělecké předměty ze židovského majetku v českých zemích 1938 - 1945, protiprávní zásahy do majetkových práv, jejich rozsah a následné osudy

tohoto majetku”, která byla dokončena v září 2000 a je podkladem pro další činnosti v této oblasti. V této souvislosti nutno zmínit, že k 1. listopadu 2001 bylo zřízeno v rámci Akademie věd České republiky Centrum pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války, které bude po ukončení činnosti Komise zajišťovat veškerou činnost související s dalším prověřováním sbírek uměleckých předmětů.

Seznam nemovitostí židovských obcí

V rámci činnosti Komise byl též vypracován seznam nemovitostí židovských obcí, spolků a nadací, který obsahuje informace o nemovitostech, které byly na počátku okupace ve vlastnictví židovských obcí, spolků a nadací, popřípadě byly v průběhu poválečných restitucí získány židovskými právníckými osobami. K vypracování seznamu byly použity materiály jednotlivých katastrálních úřadů, archivů a židovských obcí. Seznam zahrnuje data týkající se cca 1 300 nemovitostí, z toho je 122 nemovitostí zcela nebo zčásti ve vlastnictví státu, 232 nemovitostí je ve vlastnictví obcí, 308 nemovitostí je ve vlastnictví soukromých fyzických nebo právníckých osob, 431 nemovitostí je již ve vlastnictví Federace židovských obcí v ČR nebo jednotlivých židovských obcí. U zbývajících přibližně 200 nemovitostí je vlastník doposud neurčený.

Výsledky vyhodnocení tohoto Seznamu jsou zejména výše uvedená nařízení vlády, kterými se předmětné nemovitosti bezúplatně převádějí do majetku Federace židovských obcí v České republice a do majetku židovských obcí v České republice. V současné době bylo takto převedeno již 22 souborů nemovitostí a byla zahájena příprava dalšího nařízení vlády, které bude obsahovat další výčet věcí určených k bezúplatnému převodu z vlastnictví České republiky do majetku Federace židovských obcí v České republice a do majetku židovských obcí v České republice.

Zpráva o tzv. "židovském zlatě"

Mezi další významné výstupy činnosti Komise je zapotřebí zařadit Zprávu o tzv. “židovském zlatě” a ostatních drahých kovech a drahých kamenech, v níž je zmiňováno množství a osud “židovského zlata”, které bylo postupně v průběhu okupace konfiskováno. Do současné doby bylo zjištěno, že se jedná o 615 kg ryzího zlata, 5,5 kg platiny, 16,7 tun stříbra a přibližně 5130 karátů briliantů a 580 karátů diamantových routů. Tato zpráva byla prezentována nejen v České republice, ale i v zahraničí (Rusko, Německo, Švýcarsko, USA – Brooklynský soud, Walkerova komise) a vyvolala velký ohlas a zájem. Na základě této zprávy bude pravděpodobně možno uplatnit nároky do zahraničí, neboť více než 90% konfiskovaného “židovského zlata” bylo odvezeno zejména do Německa, Portugalska či Švýcarska. Již dnes víme, že v Rusku skončilo 397 kg tohoto zlata. Uvedená zpráva byla vydána i v knižní podobě “Židovské zlato, ostatní drahé kovy, drahé kameny a předměty z nich v českých zemích 1939 - 1945” v roce 2001 v nakladatelství Federace židovských obcí v České republice Sefer s.r.o.

Na základě výše uvedených výsledků činnosti Komise lze učinit závěr, že jejich dosažením bylo nelehké poslání Komise naplněno a lze její činnost ukončit. Problematika nemovitého majetku ve vztahu k Federaci židovských obcí v České republice a židovským obcím v České republice bude uzavřena postupem vyplývajícím ze zákona č. 212/2000 Sb. a pokračování činností souvisejících s navrácením uměleckých předmětů je řádně zajištěno prostřednictvím Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války Akademie věd České republiky.